

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi koulumatkatukilain väliaikaisesta muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi koulumatkatukilakia väliaikaisesti covid-19-epidemiaan liittyvien rajoitusten ja niistä johtuvien poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vuoksi. Opiskelijoiden koulumatkakustannusten tukemisen turvaamiseksi koulumatkatukilakiin ehdotetaan liittäväksi säännös, jolla joustavoitettaisiin väliaikaisesti koulumatkatuen myöntämisedellytyksiä. Esityksen mukaan koulumatkatukeen oikeutetulta opiskelijalta edellytettäisiin vähintään kahdeksan koulumatkatukeen oikeuttavaa edestakaista matkaa kalenterikuukaudessa, jos opiskelijan päivittäisten koulumatkojen määrä on vähentynyt covid-19-epidemiaan liittyvien opetusjärjestelyjen muutoksien vuoksi.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian ja olemaan voimassa 31.7.2021 saakka.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi.....	4
Koulumatkatuen myöntämisedellytykset ja tuen tarkistaminen.....	4
Opetusjärjestelyjen muutosten vaikutus koulumatkatuen saajiin.....	5
3 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	7
3.1 Keskeiset ehdotukset.....	7
3.2 Pääasialliset vaikutukset.....	8
4 Lausuntopalaute.....	9
5 Voimaantulo	9
LAKIEHDOTUS	10
Laki koulumatkatukilain väliaikaisesta muuttamisesta.....	10

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Valtioneuvosto antoi 17.3.2020 ja 6.4.2020 covid-19-epidemiaan (*koronavirusepidemia*) liittyvien poikkeusolojen vuoksi asetukset varhaiskasvatuksen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisvelvollisuutta koskevista väliaikaisista rajoituksista (126/2020 ja 191/2020). Mainituilla asetuksilla rajoitettiin opetustoiminnan ja muun toiminnan järjestämisvelvollisuutta eri koulutusasteilla. Asetukset olivat voimassa 18.3.—13.5.2020. Lisäksi aluehallintovirastot antoivat 17.3.2020 ja 8.4.2020 tartuntatautilain (1227/2016) nojalla päätökset oppilaitosten, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tilojen sulkemisesta 18.3.—13.5.2020.

Valtioneuvoston 6.5.2020 antaman koronakriisin hallinnan hybridistrategiasuunnitelmaa koskevan periaatepäätöksen mukaan lukioiden, ammatillisten oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen, yliopistojen ja vapaan sivistystyön tilojen käyttöä opetukseen hallitaan 14.5.2020 alkaen tartuntatautilain mukaisilla toimenpiteillä. Valmiuslain (1552/2011) mukaisten toimivaltuuksien käytöstä luovuttiin ja koronavirusepidemiaan liittyvät poikkeusolot päättyivät 16.6.2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja opetus- ja kulttuuriministeriö antoivat 4.8.2020 suosituksen yliopistoille, ammattikorkeakouluille sekä lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen, vapaan sivistystyön ja aikuisten perusopetuksen järjestäjille koronavirusepidemian aikana. Suroituksen tarkoituksena on tukea koulutuksen järjestäjiä toteuttamaan opetusta ja muuta oppilaitosten tiloissa järjestettävää toimintaa turvallisesti ja sujuvasti koronavirusepidemian aikana.

Syyslukukauden 2020 alkaessa opetuksen järjestämisen lähtökohtana lukiokoulutuksessa on ollut lähiovetus. Lukiokoulutuksessa on kuitenkin varauduttu siihen, että etäopetukseen siirtyminen sujuu tarvittaessa nopeasti ja suunnitelmallisesti. Lukiolainsäädäntö mahdollistaa opetuksen järjestämisen eri muodoissa, kuten lähiovetuksena, etäopetuksena tai näiden yhdistelmänä. Lukiokoulutuksen järjestäjät päättävät niitä koskevan normaaliolojen lainsäädännön puitteissa opetuksen tarkoituksenmukaisesta ja turvallisesta järjestämisestä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja opetus- ja kulttuuriministeriön suositukset huomioiden.

Syksyllä 2020 myös ammatillinen koulutus aloitettiin lähtökohtaisesti lähiovetuksena oppilaitoksissa ja työpaikoilla. Koulutuksen järjestäjät ovat seuranneet epidemian tilannetta ja varautuneet tarpeen mukaan toteuttamaan opetusta myös etäopetuksena. Ammatillista koulutusta järjestetään erilaisissa oppimisympäristöissä ja erilaisin opetusjärjestelyin, eikä etäopetuksen määrää ole rajattu. Koulutuksen järjestäjä päättää, missä määrin se toteuttaa lähi- ja etäopetusta toimintayksiköissään.

Valtioneuvosto antoi 23.10.2020 periaatepäätöksen valtakunnallisista ja alueellisista suosituksista koronaviruksen leviämisen estämiseksi. Periaatepäätöksen mukaan yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa, lukiokoulutuksessa, ammatillisessa koulutuksessa, aikuisten taiteen perusopetuksessa, vapaassa sivistystyössä ja aikuisten perusopetuksessa laajamittaisempiin omaehtoiisiin etäopetusjärjestelyihin siirrytään lähtökohtaisesti vasta siinä vaiheessa, kun se on terveysviranomaisen tekemän alueellisen epidemiologisen arvion perusteella aivan välttämätöntä.

Periaatepäätöksen mukaan leviämisvaiheessa suositellaan, että lukiot, ammatilliset oppilaitokset, vapaan sivistystyön oppilaitokset, aikuisten taiteen perusopetusta ja aikuisten perusopetusta järjestävät oppilaitokset sekä korkeakoulut harkitsevat vakavasti siirtymistä kokonaisuudessaan

etäopetukseen, kuitenkin huomioiden välttämättömän lähiopetuksen tarpeet. Opetusta ja koulutusta järjestetään toimintalainsäädännön mukaisesti sen mahdollistamin joustoin ja huomioiden hygieni- ja turvallisuusohjeistukset. Etäopetuksen järjestelyt toteutetaan siten, että niiden negatiiviset vaikutukset opintojen etenemiselle voidaan minimoida.

Suomessa koronavirusepidemian tilanne oli kesällä 2020 rauhallinen, mutta elokuussa 2020 koronavirustartuntojen määrä alkoi Suomessa jälleen nousta ja syys-lokakuun vaihteessa uusien tartuntojen määrä kääntyi nopeaan kasvuun. Tartunnat ovat jakautuneet epätasaisesti eri alueille. Koronavirusepidemian kestosta ei ole vielä saatavissa tarkkaa arviota, eikä tällä hetkellä ole mahdollista tarkkaan ennustaa, kuinka epidemia kehittyy tämän tai ensi vuoden aikana. Tämän vuoksi ei ole myöskään tarkkaa tietoa siitä, minkälaisia rajoituksia epidemian vuoksi on tarvetta mahdollisesti myöhemmin tehdä ja minkälaisia opetusjärjestelyjä oppilaitoksissa tullessaan toteuttamaan. Tässä esityksessä ehdotetaan koulumatkatukilakiin (48/1997) lisättäväksi väliaikainen säännös, jolla huomioitaisiin koronavirusepidemian jatkumisen ja mahdollisen laajenemisen vaikutukset toisen asteen koulutuksen opetusjärjestelyihin ja siten opiskelijoiden mahdollisuuteen osallistua lähiopetukseen oppilaitosten tiloissa.

Koulumatkatuen tarkoituksena on korvata päätoimisesti opiskelevan opiskelijan päivittäisten koulumatkojen kustannuksia. Opiskelija voi saada koulumatkatukea vähintään 10 kilometrin koulumatkaan ensisijaisesti julkisella liikenteellä matkustamiseen tai koulukuljetukseen. Jos opiskelija ei voi käyttää julkista liikennettä tai koulukuljetusta, voi hän saada tukea itse järjestettyyn kulkutapaan, esimerkiksi omalla autolla kulkemiseen. Oppilaitosten siirtyessä koronavirusepidemian vuoksi etäopetukseen tai etäopetuksen ja lähiopetuksen yhdistelmään voi opiskelija jäädä ilman koulumatkatukea, jos hänellä ei ole viikossa ja kuukaudessa riittävästi koulumatkatuen saamisen edellytyksenä olevia koulumatkoja kotiin ja oppilaitoksen välillä.

1.2 Valmistelu

Hallituksen esitys on valmisteltu opetus- ja kulttuuriministeriössä yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen (*Kela*) kanssa. Esityksen kiireellisyyden vuoksi on ollut tarpeen poiketa kuulemista säädösvalmistelussa koskevista ohjeista eikä esityksestä ole järjestetty erillistä lausuntokierrosta. Asian valmistelun yhteydessä on kuitenkin pyydetty kirjallisia kommentteja valtiovarainministeriöltä, Kelalta sekä keskeisiltä opiskelijajärjestöiltä.

2 Nykytila ja sen arviointi

Koulumatkatuen myöntämisedellytykset ja tuen tarkistaminen

Koulumatkatukilain 3 §:ssä säädetään koulumatkatuen myöntämisen edellytyksistä. Pykälän 1 momentin mukaan koulumatkatuen myöntämisen edellytyksenä on pitkä koulumatka ja soveltuva matkustustapa, joita määriteltäessä otetaan huomioon matkasta kuukausittain aiheutuvat säännölliset kustannukset, opiskelijan mahdollisuus käyttää julkista liikennettä sekä opiskelun yhtäjaksoisuus. Pykälän 2 momentin mukaan koulumatkatukea voidaan myöntää, jos opiskelijan yhdensuuntaisen koulumatkan pituus on vähintään 10 kilometriä, kuukausittaiset koulumatkasta aiheutuvat kustannukset ylittävät 54 euroa sekä opiskelijan käyttämä matkustustapa on joukkoliikenne tai koulutuksen järjestäjän järjestämä koulukuljetus taikka 4 a §:ssä säädettyjen edellytysten täytyessä muu soveltuva oma matkustustapa. Pykälän 3 momentin mukaan koulumatkatuen myöntämisen edellytyksenä on lisäksi, että opiskelijalla on vähintään seitsemän koulumatkatukeen oikeuttavaa yhdensuuntaista matkaa viikossa yhdenjaksoisen vähintään 18 päivän ajan.

Koulumatkatukilain 3 §:n 3 momentin perusteella opiskelija voi saada koulumatkatukea, jos hänellä on vähintään seitsemän yhdensuuntaista tukeen oikeuttavaa koulumatkaa viikossa. Käytännössä opiskelijalla tulee siis olla tukeen oikeuttavia matkoja vähintään neljänä päivänä viikossa. Jos opiskelijan matkustaminen oppilaitokseen tai oppimisympäristönä toimivaan työpaikkaan muuttuu niin, että hän kulkee alle seitsemän matkaa viikossa, ei opiskelijalla ole enää oikeutta koulumatkatukeen. Jos opiskelija kulkee oppilaitokseen esimerkiksi kolmena päivänä viikossa ja hän osallistuu muina päivinä etäopetukseen kotona, ei hänellä ole oikeutta koulumatkatukeen. Lisäksi jos opiskelijalla on seitsemän yhdensuuntaista koulumatkatukeen oikeuttavaa koulumatkaa viikossa, mutta koulumatkatukeen oikeuttava aika ei kestä yhtäjaksoisesti vähintään 18 päivää tai koulumatkatukeen oikeuttavia matkoja ei ole vähintään 18 päivänä kuukaudessa, ei opiskelijalla ole oikeutta koulumatkatukeen. Tällöin opiskelijan pitää ilmoittaa muutoksesta Kelalle. Säännöstä voidaan pitää joustamattomana tilanteessa, jossa opiskelijan koulumatkatukeen oikeutettujen matkojen määrä vähenee esimerkiksi koulutuksen järjestäjän päättämien uusien opetusjärjestelyjen vuoksi tai jos oppilaitos suljetaan epidemian leviämisen ehkäisemiseksi osittain tai kokonaan kunnan tartuntatautien torjunnasta vastaavan toimielimen tai aluehallintoviraston päätöksellä siten, että opiskelijalla ei ole enää riittävästi koulumatkatukeen oikeuttavia koulumatkoja kuukaudessa.

Koulumatkatukilain 14 §:n mukaan koulumatkatukea koskevassa asiassa noudatetaan, mitä opintotukilaissa (65/1994) säädetään muun muassa opintotuen toimeenpanosta, tarkistamisesta, keskeyttämisestä ja takaisinperinnästä. Opintotukilain 25 §:ssä säädetään tuen tarkistamisesta ja keskeyttämisestä. Pykälän 1 momentin mukaan opintotukea tarkistetaan tai se lakkautetaan, jos opiskelijan olosuhteissa on tapahtunut muutos, joka vaikuttaa oikeuteen saada opintotukea tai tuen määrään. Pykälän 5 momentin mukaan muun olosuhteissa tapahtuneen muutoksen kuin opintojen keskeyttämisen tai valmistumisen perusteella tuki tarkistetaan sen kuukauden alusta lukien, jonka aikana uusi olosuhde kestää ensimmäisen kerran vähintään 18 päivää. Säännöksen perusteella koulumatkatuki voidaan tarkistaa tilanteessa, jossa opiskelija on siirtynyt esimerkiksi etäopetukseen ja uusi olosuhde on kestänyt kyseisen kalenterikuukauden aikana vähintään 18 päivää.

Kela valvoo säännöllisten koulumatkojen määrää oppilaitoksesta saadun tiedon perusteella lukuvuoden alussa opiskelijan hakiessa tukea sekä lukuvuoden aikana oppilaitosten ja opiskelijoiden muutosilmoitusten perusteella. Käytännössä koulumatkojen määrän muutoksia on tarkasteltu alkusyksyn 2020 aikana opiskelijoiden ja oppilaitosten tekemien ilmoitusten perusteella ja lakkautuspäätöksiä on annettu hieman enemmän kuin alkusyksyllä 2019.

Opintotukilain 27 §:ssä säädetään takaisinperinnästä. Pykälän perusteella liikaa maksettu koulumatkatuki on perittävä takaisin. Takaisinperinnästä voidaan luopua joko kokonaan tai osittain, jos tämä katsotaan kohtuulliseksi eikä aiheeton maksaminen ole johtunut etuuden saajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä tai jos aiheettomasti maksettu määrä on vähäinen. Säännöksen perusteella takaisinperinnästä on mahdollista luopua tai sen määrää voidaan kohtuullistaa, jos liikamaksu on aiheutunut esimerkiksi toisen viranomaisen toiminnasta, kuten silloin, kun kyseessä on koulutuksen järjestäjän nopealla aikataululla toteuttamat uudet opetusjärjestelyt. Käytännössä koulumatkatukea ei siten ole syksyllä 2020 peritty takaisin, jos liikamaksun taustalla ovat olleet koronavirusepidemiasta johtuvat oppilaitoksen muuttuneet opetusjärjestelyt.

Opetusjärjestelyjen muutosten vaikutus koulumatkatuen saajiin

Kelan oppilaitoksista saamien tietojen mukaan oppilaitokset ovat alkusyksyn 2020 aikana pysyneet ottamaan hyvin huomioon koulumatkatuen tiukat myöntämisedellytykset valmistellesaan poikkeuksellisia opetusjärjestelyitä erityisesti niiden opiskelijoiden osalta, joilla on pitkä

koulumatka ja koulumatkatuen tarve. Poikkeukselliset opetusjärjestelyt voivat kuitenkin yleistyä loppuvuodesta 2020 ja keväällä 2021 koronavirusepidemian etenemisestä riippuen. Muutokset opetusjärjestelyissä voivat koskea tietyllä alueella opiskelevia tai tiettyä oppilaitosta tai koulutusalaan taikka yksittäisiä opiskelijoita. Siten on todennäköistä, että aiempaa suuremmalla osalla opiskelijoista ei ole etäopetusjärjestelyjen vuoksi tarvetta kulkea säännöllisesti kodin ja oppilaitoksen välillä, mutta koulumatkoista voi kuitenkin aiheutua kustannuksia.

Tämän hetken arvion mukaan osalle opiskelijoista ei välttämättä aiheudu koulumatkojen osalta epäsäännöllisestä lähiopetuksesta oppilaitoksessa lisäkustannuksia, jotka ylittäisivät koulumatkatuen omavastuuosuuden (43 euroa/kk), vaikka oikeutta koulumatkatukeen ei olisikaan. Laskennallisesti 43 euron kuukausikohtainen omavastuuosuus kattaa matkakustannukset, jotka aiheutuvat esimerkiksi 10 edestakaisesta matkasta yhdensuuntaisen matkalipun ollessa 2,10 euroa. Lisäkustannuksia voi kuitenkin aiheutua erityisesti niille opiskelijoille, joilla on pitkä koulumatka, ja jolloin yksittäisten matkalippujen hinnat ovat korkeammat.

Valtioneuvoston 23.10.2020 antaman periaatepäätöksen mukaan suositellaan, että koronavirusepidemian leviämisvaiheessa lukiot, ammatilliset oppilaitokset, vapaan sivistystyön oppilaitokset, aikuisten taiteen perusopetusta ja aikuisten perusopetusta järjestävät oppilaitokset sekä korkeakoulut harkitsevat vakavasti siirtymistä kokonaisuudessaan etäopetukseen, kuitenkin huomioiden välttämättömän lähiopetuksen tarpeet. Mikäli oppilaitokset siirtyisivät kokonaisuudessaan etäopetukseen, ei opiskelijoilla olisi lainkaan koulumatkoja eikä opiskelijoille muodostuisi myöskään koulumatkoista kustannuksia, jolloin niiden tukeminen koulumatkatuella ei olisi tarpeen. Muutoin koulutuksen järjestäjät, oppilaitosten ylläpitäjät ja korkeakoulut päättävät itse, missä määrin lähiopetusta tai muuta toimintaa oppilaitoksen tiloissa järjestetään. Tämä mahdollistaa sen, että opiskelijalle voi kuitenkin muodostua kustannuksia koulumatkoista silloin, kun lähiopetusta järjestetään.

Opiskelijoiden koulumatkakustannusten tukemiseksi koulumatkatukilakia olisi tarpeen muuttaa väliaikaisesti siten, että tukea myönnettäessä otettaisiin huomioon koronavirusepidemiasta johtuvat poikkeukselliset opetusjärjestelyt, ja että koulumatkatukeen oikeutetulle opiskelijalle voitaisiin myöntää koulumatkatukea tai tuen maksamista jatkaa nykyistä joustavammin. Voimassa oleva koulumatkatukilain 3 §:n 3 momentin säännös on joustamaton tilanteissa, joissa opetusjärjestelyt muuttuvat ennakoimattomasti ja opiskelijasta riippumattomista syistä. Siten olisi tarkoituksenmukaista säätää, että voimassa olevan 3 §:n 3 momentin säännöksestä voitaisiin poiketa silloin, kun kyse on koronavirusepidemiasta johtuvista poikkeuksellisista opetusjärjestelyistä, kuten osittaisesta etäopetukseen siirtymisestä. Tarkoitus ei kuitenkaan ole, että koulumatkatukea tulisi myönnettäväksi tarpeettomasti silloin, kun opiskelijalla ei ole lainkaan koulumatkoja tai kun niitä on erityisen vähän kuukauden aikana. Sen vuoksi olisi tarpeen säätää myös koulumatkatukeen oikeuttavien matkojen vähimmäismäärästä.

Koulumatkatuen saajamäärä ja menot ovat syksyn 2020 aikana olleet pienemmät kuin syksyllä 2019. Koulumatkatuen saajia on ollut vuoden 2020 elokuussa 1 280 vähemmän, syyskuussa 1 850 vähemmän ja lokakuussa 2 830 vähemmän kuin vastaavina kuukausina vuonna 2019. Koulumatkatukimenoja on tarkastelujakson aikana puolestaan ollut yhteensä noin 900 000 euroa vähemmän kuin vuonna 2019.

3 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

3.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi koulumatkatukilakia väliaikaisesti covid-19-epidemiaan liittyvien rajoitusten ja niistä johtuvien poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vuoksi. Opiskelijoiden koulumatkakustannusten tukemisen turvaamiseksi koulumatkatukilakiin ehdotetaan lisättäväksi poikkeamissäännös, jolla joustavoitettaisiin väliaikaisesti koulumatkatuen myöntämisedellytyksiä.

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi koulumatkatukilakiin väliaikaisesti uusi 3 b §, jolla mahdollistettaisiin voimassa olevan koulumatkatukilain 3 §:n 3 momentissa säädetyistä koulumatkojen määrää ja ajoittumista koskevista edellytyksistä poikkeaminen silloin, kun opiskelijan päivittäisten koulumatkojen määrä on vähentynyt covid-19-epidemiaan liittyvien opetusjärjestelyjen muutoksien vuoksi.

Voimassa olevan 3 §:n 3 momentin mukaan koulumatkatuen myöntämisen yhtenä edellytyksenä on, että opiskelijalla on vähintään seitsemän koulumatkatukeen oikeuttavaa yhdensuuntaista matkaa viikossa yhdenjaksoisen vähintään 18 päivän ajan. Voimassa olevan säännöksen mukaan koulumatkojen määrää tutkitaan viikkotasolla, vähintään 18 päivää kestävästä yhtäjaksoisen ajan osalta sekä kalenterikuukausitasolla. Siten voimassa olevan 3 §:n 3 momentin säännöksen perusteella koulumatkatukeen oikeutetun opiskelijan koulumatkatuki voidaan jättää myöntämättä tai lakkauttaa, jos hänellä ei ole kalenterikuukauden aikana vähintään seitsemän koulumatkatukeen oikeuttavaa yhdensuuntaista matkaa viikossa yhdenjaksoisen vähintään 18 päivän aikana.

Uudessa 3 b §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että poiketen siitä, mitä 3 §:n 3 momentissa säädetään, koulumatkatuen myöntämisen edellytyksenä olisi, että koulumatkatukeen oikeutetulla opiskelijalla on vähintään kahdeksan koulumatkatukeen oikeuttavaa edestakaista matkaa kalenterikuukaudessa, jos opiskelijan päivittäisten koulumatkojen määrä on vähentynyt covid-19-epidemiaan liittyvien opetusjärjestelyjen muutoksien vuoksi. Koulumatkatukeen oikeutetulla opiskelijalla tarkoitetaan opiskelijaa, joka normaalitilanteessa on täyttänyt myös 3 §:n 3 momentin edellytykset. Siten ehdotetun säännöksen perusteella koulumatkatukeen ei olisi oikeutta opiskelijalla, jolla ei normaalitilanteessakaan ole 3 §:n 3 momentin mukaisia päivittäisiä koulumatkoja. Ehdotetulla säännöksellä joustavoitettaisiin koulumatkatuen myöntämistä ja tuen maksamisen jatkamista tilanteessa, jossa opiskelijalla ei välttämättä ole riittävästi koulumatkatukeen oikeuttavia koulumatkoja viikon tai kalenterikuukauden aikana tai ne eivät ajoitu yhdenjaksoisen vähintään 18 päivän ajalle. Koulumatkatuen saamiseksi opiskelijalta edellytettäisiin kuitenkin edelleen vähintään seitsemän koulumatkatukeen oikeuttavaa yhdensuuntaista matkaa viikossa yhdenjaksoisen vähintään 18 päivän ajan silloin, kun kyse ei ole covid-19-epidemiaan liittyvistä poikkeuksellisista opetusjärjestelyistä ja niistä johtuvista opiskelijan koulumatkojen määrän vähenemisestä.

Ehdotetun säännöksen perusteella ei olisi rajoituksia sille, miten tukeen oikeuttavat matkat sijoittuisivat kalenterikuukauden aikana. Jos opiskelijalla olisi kalenterikuukauden aikana vähintään kahdeksan koulumatkatukeen oikeuttavaa edestakaista matkaa, eli käytännössä opiskelijalla olisi edestakaisia koulumatkoja kahdeksana päivänä kalenterikuukaudessa, hän saisi koulumatkatuen täysimääräisenä. Opiskelijalle voitaisiin myöntää koulumatkatukea, vaikka opetusta järjestettäisiin oppilaitoksen tiloissa vuoroviikoin tai esimerkiksi kahtena päivänä viikossa. Jos tuen myöntämisedellytykset täyttyvät, antaisi oppilaitos käytännössä opiskelijalle ostotodistuksen, jolla opiskelija voi ostaa kuukausilippuotteon, tai jos tuki maksetaan opiskelijalle it-

selleen, Kelan maksama tuki olisi määrältään koko kuukauden tuki. Koulumatkatuen tarkoituksena on korvata opiskelijalle hänen koulumatkastaan aiheutuvia kustannuksia, joten tarpeen on kuitenkin säätää, että opiskelijalla tulisi olla koulumatkatukeen oikeuttavia koulumatkoja kalenterikuukauden aikana. Ehdotettua kahdeksaa koulumatkatukeen oikeuttavaa edestakaista matkaa voidaan pitää määrältään perusteltuna, koska se mahdollistaisi riittävän jouston ja koulumatkatuen myöntämisen myös tilanteessa, jossa opetus on järjestetty pääasiallisesti etäopetuksena, mutta jossa opetusta järjestetään kuitenkin myös oppilaitoksen tiloissa. Tällöin matkustamista voidaan pitää myös siinä määrin säännöllisenä, että siitä aiheutuvia kustannuksia voidaan korvata koulumatkatuella. Lisäksi koulumatkatukilain 3 §:n 1 ja 2 momentin mukaisten edellytysten tulee jatkossakin täytyä, eli koulumatkatuen myöntämisen edellytyksenä olisi edelleen pitkä koulumatka ja soveltuva matkustustapa, joita määriteltäessä otetaan huomioon matkasta kuukausittain aiheutuvat säännölliset kustannukset, opiskelijan mahdollisuus käyttää julkista liikennettä sekä opiskelun yhtäjaksoisuus. Tuen myöntämisen edellytyksenä olisi edelleen myös se, että opiskelijan yhdensuuntaisen koulumatkan pituus on vähintään 10 kilometriä, kuukausittaiset koulumatkasta aiheutuvat kustannukset ylittävät 54 euroa ja opiskelijan käytämä matkustustapa on joukkoliikenne tai koulutuksen järjestäjän järjestämä koulukuljetus taikka 4 a §:ssä säädettyjen edellytysten täytyessä muu soveltuva oma matkustustapa.

Kun Kela saa oppilaitokselta tai opiskelijalta ilmoituksen koulumatkatukeen vaikuttavista muutoksista, kuten muuttuneista matkojen määristä, se selvittää lähtökohtaisesti oppilaitokselta, mistä muutos johtuu ja paljonko opiskelijalla arvioidaan olevan kuukaudessa sellaisia päiviä, jolloin hänellä on koulumatkoja. Saamansa tiedon perusteella Kela voi jatkaa tuen maksamista tai lakkauttaa tuen. Ehdotetusta laista johtuen Kelan tulisi ohjeistaa oppilaitoksia, etteivät ne ilmoittaisi muutoksista Kelaan silloin, jos koulumatkatukea saava opiskelija kulkee oppilaitokseen vähintään kahdeksana päivänä kuukaudessa ja koulumatkojen määrän vähentyminen johtuu koronavirusepidemiasta johtuvista opetusjärjestelyjen muutoksista. Toisaalta Kelan tulisi ohjeistaa oppilaitoksia myös, että ne ohjaisivat koulumatkatukeen oikeutettua opiskelijaa tekemään koulumatkatukihakemuksen, vaikka hänellä ei olisi poikkeuksellisista opetusjärjestelyistä johtuen enää päivittäisiä koulumatkoja, jos hänellä on kuitenkin pitkä koulumatka ja edestakaisia koulumatkoja vähintään kahdeksana päivänä kuukaudessa.

3.2 Pääasialliset vaikutukset

Ehdotettu säännös turvaisi sen, että koulumatkatukeen oikeutetulle opiskelijalle voitaisiin myöntää koulumatkatukea tai lakkautetun koulumatkatuen maksamista jatkaa nykyistä joustavammin, jos opiskelijan päivittäisten koulumatkojen määrä on vähentynyt koronavirusepidemiasta johtuvien opetusjärjestelyjen vuoksi. Ehdotettu säännös ottaisi koulumatkatuen myöntämisedellytyksiä arvioitaessa huomioon koronavirusepidemiasta johtuvat opetusjärjestelyjen muutokset ja koulumatkatukeen oikeutettujen opiskelijoiden koulumatkojen määrän vähenemisen. Ehdotettu säännös mahdollistaisi sen, ettei opiskelijoille seuraisi lisäkustannuksia, jos kodin ja oppilaitoksen välinen kulkeminen on epäsäännöllistä ja se johtuu koronavirusepidemiaan liittyvistä pitkittyneistä opetusjärjestelyjen muutoksista.

Koronavirusepidemiasta johtuen syksyllä 2020 on koulumatkatukea maksettu lokakuun loppuun mennessä yhteensä noin 900 000 euroa vähemmän kuin vastaavana aikana vuonna 2019. Kelasta saadun arvion mukaan kustannussäästö koko syyslukukauden 2020 osalta verrattuna syyslukukauteen 2019 on yhteensä noin 2 000 000 euroa. Yksistään lokakuussa 2020 koulumatkatukimienot ovat olleet 644 000 euroa vähemmän kuin lokakuussa 2019. Ilman lakimuutosta koulumatkatukimienot jäisivät siten budjetoitua tasoa alemmaksi. Esitys ei lisää valtion koulumatkatukimenoja, koska koulumatkatukea saisivat kuitenkin vain ne opiskelijat, jotka olisivat muutoinkin saaneet tukea opiskeluolosuhteiden jatkuessa normaalitilanteen mukaisina. Loka-

kuussa 2020 koulumatkatuen saajia oli noin 2 830 vähemmän kuin lokakuussa 2019. Tästä määrästä osa voisi olla sellaisia opiskelijoita, jotka voisivat saada ehdotetun säännöksen perusteella koulumatkatukea, jos koulumatkojen määrän vähäisyys johtuu koronavirusepidemiaan liittyvistä poikkeuksellisista opetusjärjestelyistä.

Esityksellä ei ole merkittäviä vaikutuksia koulumatkatuen toimeenpanoon Kelassa. Kelan tulisi kuitenkin muutoksesta johtuen huolehtia asiakkaidensa ja oppilaitosten tiedottamisesta sekä koulumatkatuen hakemuslomakkeiden päivittämisestä. Esitys ei kuitenkaan aiheuttaisi esimerkiksi teknisiä muutoksia Kelan järjestelmiin.

4 Lausuntopalaute

Hallituksen esityksen luonnoksesta ei ole pyydetty varsinaisia lausuntoja asian kiireellisyyden vuoksi. Esitysluonnoksesta on kuitenkin pyydetty kirjallisia kommentteja valtiovarainministeriöltä, Kelalta sekä keskeisiltä opiskelijajärjestöiltä (Suomen Opiskelija-Allianssi OSKU ry, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry, Suomen lukiolaisten liitto ry). Lisäksi mainituille tahoille annettiin mahdollisuus ilmaista näkemyksiään esityksestä 17.11.2020 järjestetyssä kuulemistilaisuudessa. Kirjallisten kommenttien perusteella Kela ja Suomen Lukiolaisten liitto ry kannattivat esitystä. Muut mainituista tahoista eivät antaneet kirjallisia kommentteja. Kuulemistilaisuudessa annettujen kommenttien mukaan esitettyä muutosta pidettiin hyvänä ja tarpeellisena sekä opiskelijan kannalta perusteltuna. Koulumatkatuen edellytyksiä koskevan säännöksen joustavoittamisen katsottiin auttavan pienituloisia opiskelijoita varsinkin, jos opiskelijalla on pitkät koulumatkat. Myönteisenä pidettiin myös sitä, että esityksessä ei ehdoteta rajoituksia sille, miten tukeen oikeuttavien matkojen tulisi sijoittua kalenterikuukauden aikana.

5 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian ja olemaan voimassa opintotukilaissa tarkoitettun lukuvuoden 2020—2021 loppuun eli 31.7.2021 asti. Koronavirusepidemian kestosta ja kehittymisestä ei ole saatavissa yksiselitteistä tietoa, eikä tällä hetkellä ole mahdollista ennustaa, kuinka epidemia kehittyy tämän tai ensi vuoden aikana. Tästä epävarmuudesta johtuen lain voimassaoloa lukuvuoden päättymiseen asti voidaan pitää kuitenkin opiskelijoiden koulumatkojen korvaamisen kannalta luontevana. Lisäksi eduskunnassa käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 173/2020 vp) on ehdotettu koulumatkatukilain 3 §:n 3 momentissa säädettyjen koulumatkojen määrää ja ajoitumista koskevien edellytysten joustavoittamista 1.8.2021 lukien.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

koulumatkatukilain väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään koulumatkatukilakiin (48/1997) väliaikaisesti uusi 3 b § seuraavasti:

3 b §

*Koulumatkatuen myöntämisen edellytyksistä poikkeaminen covid-19-epidemiaan liittyvien
opetusjärjestelyjen vuoksi*

Poiketen siitä, mitä 3 §:n 3 momentissa säädetään, koulumatkatuen myöntämisen edellytyksenä on, että koulumatkatukeen oikeutetulla opiskelijalla on vähintään kahdeksan koulumatkatukeen oikeuttavaa edestakaista matkaa kalenterikuukaudessa, jos opiskelijan päivittäisten koulumatkojen määrä on vähentynyt covid-19-epidemiaan liittyvien opetusjärjestelyjen muutosten vuoksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 31 päivään heinäkuuta 2021.

Helsingissä 26.11.2020

Pääministeri

Sanna Marin

Tiede- ja kulttuuriministeri Annika Saarikko